Paweł Matuszewski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

STAN GOSPODARKI A STOSUNEK DO RZĄDU. ARTEFAKTY WYNIKAJĄCE Z MODELU GŁOSOWANIA RETROSPEKTYWNEGO

ABSTRAKT

Artykuł porusza problematykę wyjaśniania zachowań wyborczych w oparciu o tzw. funkcję głosowania/popularności (Vote/Popularity Function). Nawiązując do koncepcji głosowania retrospektywnego zbadano, w jaki sposób obiektywny, mierzony wskaźnikami makroekonomicznymi stan gospodarki przekłada się na notowania sondażowe rządu. Wyniki zostały poddane weryfikacji pod kątem występowania zależności pozornych. Pod uwagę wzięto dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące stopy bezrobocia, poziomu inflacji i tempa wzrostu PKB w latach 1998-2012 oraz dane surveyowe z reprezentatywnych dla ogółu dorosłych Polaków badań CBOS w analogicznym przedziale czasowym. Próba metodycznego wyjaśnienia zachodzących prawidłowości wykazała słabą wartość predykcyjną wskaźników makroekonomicznych i wysokie ryzyko wystąpienia artefaktów. Oznacza to, że zaprezentowany w artykule model regresji może prowadzić do nadużyć interpretacyjnych.

Słowa kluczowe: artefakty, głosowanie retrospektywne, funkcja głosowania/popularności, VP-function, stosunek do rządu

ABSTRACT

The article deals with the issue of voting behaviour based on VP-function. The author uses the concept of retrospective voting to examine how macroeconomic indicators correlate with government ratings in opinion polls. The results were verified on account of possibility of appearing some spurious relationships. The data was taken from representative survey studies conducted between 1998 and 2012 by Public Opinion Research Centre (Centrum Badań Opinii Społecznej) and governmental statistics from Central Statistical Office (Główny Urząd Statystyczny). The analysis shows that macroeconomic indicators have a weak predictive value and observed relationships are often artifacts. It means that examined VP-function may lead to misinterpretations.

Keywords: artifacts, retrospective voting, VP-function

Wprowadzenie

Michael Lewis-Beck, jeden ze współautorów książki pt. „The American Voter Revisited" (2008), na kilka miesięcy przed wynikami kampanii prezydenckiej w Stanach Zjednoczonych w 2000 roku udzielił następującej wypowiedzi: „Gdyby mi powiedziano, że mogę wybrać tylko jedną zmienną, aby określić wynik wyborów, to byłby to wzrost gospodarczy. Następnie wziąłbym pod uwagę popularność prezydenta" (cyt. za: Evans 2003: 118). Ta odważna teza wprost wywodzi się ekonomicznych modeli głosowania i teorii racjonalnego wyboru

(Cwalina, Falkowski 2006: 69-72). W niniejszym artykule powyższy cytat potraktowałem jako punkt wyjścia do przeprowadzenia analiz. Ich przedmiotem był wpływ czynników makroekonomicznych, tj. tempa wzrostu PKB, poziomu inflacji i stopy bezrobocia na stosunek dorosłych Polaków do rządu. Ramy czasowe badania obejmują lata 1998-2012. Wybór takiego przedziału był podyktowany specyficznym stanem polskiej gospodarki Polski. Dopiero od 1998 r. można mówić o względnym ustabilizowaniu się inflacji.

Główny cel niniejszego artykułu to nie tyle wykazanie istnienia statystycznie istotnych prawidłowości, czy nawet wartości predykcyjnych powyższych wskaźników. Problematyka jest innego rodzaju – dotyczy kwestii pozorności obserwowanych zależności i ryzyka, które niesie za sobą traktowanie powyższych czynników jako zmiennych wyjaśniających zachowania wyborcze. Jest to zatem artykuł przede wszystkim o artefaktach – „sztucznie" wykazanych zachowaniach będących konsekwencją przyjętej metodologii.

Ramy teoretyczne

Ekonomiczne modele zachowań wyborczych opierają się na aksjomacie, zgodnie z którym akt wyboru politycznego jest działaniem racjonalnym (por. Downs 1957; Michalak 2005). W artykule odwołuję się przede wszystkim do koncepcji głosowania retrospektywnego, które szerzej analizował m.in. V. O. Key (1966). Bazując na danych z wyborów prezydenckich w USA Key uzasadniał, że wyborcy pełnią rolę „sędziego i kata" (Key 1966: 9-10) rządzących. Tym stwierdzeniem, po pierwsze, podpisywał się on pod podstawowym aksjomatem modelu ekonomicznego o racjonalności jednostek podejmujących decyzje. Po drugie, przekonywał, że wyborca nie zagłosuje ponownie na opcję, która nie może się poszczycić określonymi osiągnięciami. Głosowanie jest zatem aktem nagradzania dotychczasowego rządu za sprawnie prowadzone działania lub karania, gdyby się okazało, że rezultaty jego działań są niezadowalające.

Zależność między czynnikami wpływającymi na decyzję wyborczą a samą decyzją może przybierać postać funkcji algebraicznej, nazywaną w literaturze anglojęzycznej *VP-function* – „V" stanowi skrót od „voting" (głosowanie) a „P" to skrót od „popularity" (popularność). Zmienną zależną jest zatem odsetek głosów, które uzyskał rząd (albo inny podmiot odpowiedzialny za politykę gospodarczą danego kraju), bądź popularność rządu wśród obywateli. Najczęściej badane makroekonomiczne zmienne niezależne to przede wszystkim bezrobocie i inflacja (por. Goodhart i Bhansali 1970; Mueller 1970, Kramer 1971).

Warto dodać, że racjonalne głosowanie nie musi się opierać jedynie na czynnikach ekonomicznych. Ewaluacji może podlegać większa ilość czynników takich jak np. polityka zagraniczna, rozliczenie nomenkaltury komunistycznej, czy dopuszczalność aborcji, na podstawie których wyborcy pociągają rząd do odpowiedzialności odwołując go lub wybierając na następną kadencję (Cwalina, Falkowski 2006: 72; Fiorina 1981; Jasiewicz 1999; Raciborski 1997). Do modelu włącza się również takie dane jak identyfikacja partyjna i status socjoekonomiczny (Lewis-Beck, Stegmaier 2010). Schematyczne równanie może przyjąć następującą postać (por. Nannestad, Paldam 1994; Lewis-Beck, Stegmaier 2000; Hibbs 2006):

$$VP_t = [a_1p_t + a_2u_t + a_3i_t + \ldots]_e + [b_1B_i + b_2T_t + b_3v_t + \ldots]_p + \varepsilon_t,$$

gdzie:
VP_t –zmienna zależna (np. zwolennicy rządu) w czasie t
... – miejsce na dodatkową zmienną

a_1, a_2, a_3, - współczynniki wskazujące siłę związku między zmienną zależną a zmiennymi niezależnymi

Zmienne ekonomiczne – w nawiasie $[]_e$
p_t –PKB w czasie t
u_t – stopa bezrobocia w czasie t
i_t –stopa inflacji w czasie t

Zmienne polityczne – w nawiasie $[]_p$
B_1 – stała (stałe) specyficzna dla rządu
T_1 – trend; uznaje się, że jest taki sam dla wszystkich rządów, ale także można traktować go jako stałą, specyficzną dla określonego rządu
V_t – zmienna polityczna

ε_t – reszty, czynniki, które wyjaśniają wariancję a które nie zostały zakwalifikowane jako zmienne ekonomiczne lub polityczne

Na potrzeby tego artykułu analiza zostanie ograniczona jedynie do zmiennych ekonomicznych – części *e* równania.

Dane empiryczne

W badaniu przyjąłem następujące zmienne zależne: odsetek zwolenników, przeciwników i osób obojętnych wobec rządu. Jest to zatem równanie funkcji popularności a nie głosowania. W artykule wykorzystano dane z reprezentatywnych dla ogółu Polaków i cyklicznie przeprowadzanych w latach 1998-2012 badań CBOS. Pytanie na podstawie, którego przeprowadzano analizy brzmiało: „Jak określił(a)by Pan(i) swój stosunek do rządu … (imię i nazwisko aktualnego premiera)? Czy jest Pan(i) jego: 1 – zdecydowanym zwolennikiem, 2 – umiarkowanym zwolennikiem, 3 – umiarkowanym przeciwnikiem, 4 – zdecydowanym przeciwnikiem, 5 – czy też Pana(i) stosunek do obecnego rządu jest obojętny, 7 – trudno powiedzieć, 8 – odmowa odpowiedzi. Pod uwagę brane były comiesięczne wyniki dla każdego roku objętego badaniem (poza XII 2012r., ponieważ dane te były jeszcze niedostępne w chwili pisania artykułu).

Zmienne niezależne to: tempo wzrostu PKB (w danym kwartale w stosunku do kwartału poprzedniego[1]), poziom inflacji (wskaźnik inflacji średniorocznej w danym miesiącu), stopa bezrobocia (w danym miesiącu). Wybór wskaźników makroekonomicznych ma duże znaczenie metodologiczne. Gospodarka Polski rozwijała się przez prawie cały badany okres, ale do 2011 r. żadna partia nie została ponownie wybrana na kolejną kadencję. Na tej podstawie można byłoby wyciągnąć wniosek, że wyborcy głosują nieracjonalnie skoro wystawiają negatywną ocenę rządowi, który w obiektywny sposób przyczynił się do rozwoju gospodarki. Podobny problem dotyczy inflacji, ponieważ ceny z reguły mają tendencję wzrostową. Z tego względu za zmienne niezależne uznane zostały wskaźniki wykazujące dynamikę zmian, tj. tempo wzrostu PKB i poziom inflacji. Przyjęto, że popularność rządów będzie maleć, gdy będzie maleć tempo wzrostu PKB, ceny będą szybciej wzrastać i będzie się podnosił poziom bezrobocia. Analizy opierają się danych kwartalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Dane zostały zestandardyzowane za poniższego wzoru tak, aby przyjmowały wartości od 0 do 1:

$$\frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

Ze względu na istotne różnice programowe i ideologiczne między poszczególnymi ekipami rządzącymi a także „kredyt zaufania", który posiada początkowo wygrana ekipa rządząca standaryzacja była przeprowadzona osobno dla każdej kadencji.

Wyniki analizy

Wyniki analizy regresji wskazują, że w wyjaśnianiu poziomu zwolenników rządu **istotnym predyktorem jest tylko poziom bezrobocia**. Zbudowany model tłumaczy 10,7% wariancji zmiennej zależnej. Jest dobrze dopasowany i lepiej niż średnia umożliwia przewidywanie wyjaśnianej zmiennej: F(1,175)=20,956, p<0,001.

Tab. 1. Współczynniki regresji. Zmienna zależna: zwolennicy rządu

	B	*SE*	*β*	*t*	*p*
Bezrobocie	-0,282	0,063	-0,327	-4,578	0,000
Stała	0,545	0,037		14,852	0,000
N	176				
R^2	10,7				

Kierunek korelacji zmiennej zależnej i niezależnej według analiz jest ujemny, co oznacza, że im wyższy poziom bezrobocia, tym mniejsze poparcie dla rządu: r=-0,327, p<0,001.

Przyjmując za zmienną wyjaśnianą odsetek przeciwników rządu otrzymano wyniki bardzo podobne. Również **jedynym istotnym predyktorem był poziom bezrobocia**. Uzyskany model wyjaśniał 11,7% wariancji i istotnie lepiej niż średnia pozwalał na przewidywanie zmiennej zależnej: F(1,175)=22,745, p<0,001.

Tab. 2. Współczynniki regresji. Zmienna zależna: przeciwnicy rządu

	B	*SE*	*β*	*t*	*p*
Bezrobocie	0,324	0,0683	0,339	4,769	0,000
Stała	0,341	0,040		8,628	0,000
N	176				
R^2	11,7				

Wyniki wskazują, że im większy poziom bezrobocia, tym większy odsetek przeciwników rządu: r=0,339, p<0,001.

Przeprowadzona analiza regresji wykazała ponadto, że odsetek osób obojętnych wobec rządu nie może być wytłumaczony na akceptowalnym poziomie przez żaden z ekonomicznych predyktorów.

Podsumowując powyższe wyniki można powiedzieć, że Polacy w największym stopniu jako wymiar oceny pracy rządu biorą pod uwagę poziom bezrobocia. Niemniej interesujących wniosków dostarcza analiza korelacji w ramach poszczególnych kadencji różnych rządów[2].

W latach 1998-2001 odsetek zwolenników koalicji rządzącej AWS-UP w sposób istotny statystycznie spadał wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia [r=-0,901, p<0,001] oraz, co ciekawsze, wraz ze spadkiem inflacji [r=0,547, p<0,001]. W analogiczny sposób odsetek przeciwników rządu rósł wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia [r=0,917, p<0,001] i spadkiem inflacji [r=-0,640, p<0,001]. Wyniki dotyczące inflacji są w oczywisty sposób sprzeczne z podstawowymi założeniami koncepcji ekonomicznego głosowania. Na ich podstawie można byłoby sądzić, że społeczeństwo nie tylko nie nagradzało rządu za poprawienie stanu gospodarki, ale go za to karało. Nie jest to jednak jedyny przypadek, w którym zaobserwowano podobne prawidłowości.

Analiza korelacji przeprowadzonych dla rządu SLD-UP (2001-2005) wskazuje, że odsetek jego zwolenników istotnie maleje wraz ze wzrostem poziomu PKB [r=-0,679, p<0,005], wzrostem bezrobocia [r=-0,359, p<0,005] i spadkiem poziomu inflacji [r=0,458, p=.001]. Jednocześnie odsetek przeciwników rośnie na poziomie istotnym statystycznie wraz ze wzrostem PKB [r=0,722, p<0,005] i obniżaniem się inflacji [r=-0,690, p<0,001]. Wyniki dla poziomu PKB i wskaźnika inflacji są zatem niezgodne z założeniami modelu.

W przypadku koalicji rządzącej PiS-Samoobrona-LPR (2005-2007)[3] odsetek zwolenników dodatnio korelował z poziomem bezrobocia [r=0,793, p<0,001] i ujemnie z poziomem inflacji [r=-0,553, p<0,05]. Analogicznie wzrost poziomu przeciwników wiązał się ze spadkiem poziomu bezrobocia [r=-0,880, p<0,001] i wzrostem wskaźnika inflacji [r=0,542, p<0,05]. Korelacja z bezrobociem nie zgadza się zatem z założeniami modelu głosowania retrospektywnego.

Odsetki zwolenników i przeciwników koalicji PO-PSL korelowały na poziomie istotnym statystycznie jedynie z poziomem bezrobocia [odpowiednio: r=-0,530, p<0,001 i r=0,625, p<0,001]. W obu przypadkach kierunek korelacji był zgodny z przyjętymi założeniami.

Analiza powyższych wyników napotyka na znaczne trudności. W wielu przypadkach uzyskano dość silne i istotne korelacje statystyczne. Problematyczna natomiast jest kwestia interpretacji. Poświęcono temu zagadnieniu ostatnią część artykułu.

Omówienie wyników

Głosowanie w modelu retrospektywnym jest aktem działania jednostki. Uzasadnione jest zatem, aby w wyjaśnianiu zaobserwowanych prawidłowości na gruncie socjologicznym odwołać się do indywidualizmu metodologicznego.

W kontekście wyborów i preferencji politycznych można przyjąć, że efekt końcowy, czyli rozkład zwolenników, przeciwników i osób o ambiwalentnym stosunku do rządu jest wynikiem współzależności i nakładania się na siebie skutków działań wielu podmiotów (por. Boudon 1981). Indywidualizm metodologiczny nawiązuje wprost do tradycji analiz Maxa Webera (por. Weber 1978). Wydaje się zatem zasadne, aby rozpatrywać głosowanie retrospektywne w kategoriach działania celowo-racjonalnego. Subiektywny sens takiego działania polega na cofnięciu poparcia dla rządu, którego polityka prowadzi do pogorszenia się stanu gospodarki kraju i, analogicznie, udzieleniu/podtrzymaniu poparcia wobec tych, których polityka sprzyja rozwojowi gospodarki. Dlaczego jednak analizy oparte na danych empirycznych wskazują w takim razie najczęściej na brak istotnych statystycznie korelacji lub też na korelacje, które są niezgodne z założeniami teoretycznymi? Poniżej przedstawiono kilka argumentów wyjaśniających ten stan rzeczy i wskazujących na pozorny charakter zaobserwowanych związków.

Argument I. Wpływ zmiennych nieekonomicznych

Jedynym czynnikiem istotnym statystycznie, który się regularnie pojawiał we wszystkich analizach był poziom bezrobocia. Zależność taką dość łatwo uzasadnić na poziomie teoretycznym. Głosujący wyrażają pozytywny stosunek do rządu, który zwalcza bezrobocie i krytyczny stosunek do rządu, za którego kadencji bezrobocie rośnie. Praca jest istotną pozycją w hierarchii wartości Polaków (por. Boguszewski 2005, Boguszewski 2010), co może decydować o tym, że poziom bezrobocia jest istotnym kryterium określania swoich postaw wobec rządzących. Ponadto, wydaje się, że bezrobocie w znacznie większym stopniu niż np. tempo wzrostu PKB może być doświadczane osobiście w sposób bezpośredni (własny brak zatrudnienia) lub pośredni (brak zatrudnienia u osób ze swojego otoczenia).

Niemniej warto w tym kontekście zauważyć, że analiza zależności między bezrobociem a stosunkiem do rządu PiS-LPR-Samoobrona wykazała silne powiązanie, ale zupełnie sprzeczne z założeniami koncepcji głosowania ekonomicznego. Dane mogą wskazywać w tym przypadku na obecność innych, istotniejszych czynników, które doprowadziły w miarę upływu czasu do spadku odsetka zwolenników rządu i wzrostu odsetka przeciwników, pomimo faktu, że sytuacja na rynku pracy ulegała konsekwentnej poprawie. Jeśli nawet uznać poziom bezrobocia za istotny czynnik decydujący o poziomie poparcia danej ekipy rządzącej, to należy mieć na uwadze, że raczej nie jest to przyczyna ani konieczna, ani wystarczająca.

W tym kontekście pojawia się jednak istotny problem interpretacyjny. Skoro istnieją czynniki, które lepiej wyjaśniają omawiane zjawisko niż wybrane zmienne i to w sposób sprzeczny z założeniami modelu ekonomicznego, to jaka jest pewność, że gdy korelacje są zgodne z założeniami teoretycznymi, w rzeczywistości znowu nie mamy do czynienia z oddziaływaniem właśnie tych bardziej istotnych zmiennych. Jeśli jakiś czynnik w jednym przypadku tłumaczy dane zachowania, a w drugim przypadku dostarcza danych całkowicie niezgodnych z założeniami, to najprawdopodobniej w ogóle on tych zachowań nie wyjaśnia albo w stosowanym modelu nie uwzględniono ważnej zmiennej pośredniczącej. Można oczywiście powiedzieć, że poziom bezrobocia jest istotnym predyktorem dla popularności rządu a dodatnie korelacje obserwowane za rządów PiS-LPR-Samoobrona stanowią anomalię, za którą odpowiadają niewprowadzone do równania funkcji VP zmienne. Wówczas pojawia się jednak dość duże ryzyko, że przyjmuje się za prawdziwą zależność w rzeczywistości fałszywą. W tym kontekście nadanie jej naukowego wyjaśnienia jest próbą sztucznego uzasadnienia uzyskanych istotnych statystycznie wyników. Polega ono na tym, że nie poddawany jest w wątpliwość charakter związku, ale uznaje się go za fakt, który należy wyjaśnić na poziomie teoretycznym. W konsekwencji otrzymuje się **dobrze uzasadniony artefakt** (por. Kahneman 2011).

Argument II. Hipoteza cykli gospodarczych

Wyniki analiz korelacyjnych dla poszczególnych rządów kilkakrotnie wskazały na istnienie związków niezgodnych z założeniami głosowania retrospektywnego. Istotną kwestią, którą należy wziąć pod uwagę przy wyjaśnianiu tych zależności jest charakter wskaźników makroekonomicznych. Zmiany w popularności rządu i zmiany wskaźników mogą się na siebie nakładać tworząc korelację pozytywną lub negatywną, ale niekoniecznie to oznacza, że taki związek faktycznie istnieje. Gospodarka wolnorynkowa nie jest izolowanym systemem, o którego kondycji decyduje tylko i wyłącznie kompetencja rządzących. Przeciwnie, podlega ona różnego

rodzaju trendom, w tym także o charakterze globalnym. Okres rządzenia może pokrywać się z okresem kryzysu lub rozwoju ekonomicznego na rynkach światowych. W konsekwencji obserwowane współzależności mają **charakter pozorny**.

Argument III. Hipoteza kosztów rządzenia

W kontekście zależności między popularnością rządu a analizowanymi wskaźnikami należy również zwrócić uwagę na koszty rządzenia. Przeprowadzane badania (Nannestad, Paldam 2002) wskazują, że każdy rząd traci z czasem na popularności z samego faktu, że rządzi. Przyczyny tego stanu rzeczy nie są do końca określone, choć dane empiryczne dostarczają istotnych dowodów potwierdzających tę tezę. Fiorina i Shepsle (1989) wskazują, że rządzący z definicji mają na początku więcej zwolenników niż przeciwników i z tego względu wraz z upływem czasu raczej jest większe prawdopodobieństwo utraty zwolenników niż ich pozyskania. W oparciu o zebrany materiał empiryczny wyliczono, że odsetek zwolenników bardzo wyraźnie spada wraz z czasem pełnienia rządów przez każdą koalicję i zależność przyjmuje postać zbliżoną do funkcji sześciennej ($r=-0,664$, $p<0,001$; $R^2=0,604$).

Zbieżność trendu spadkowego może pokrywać się z określonymi trendami w gospodarce (np. spadek poparcia dla rządów PiS-Samoobrona-LPR, któremu towarzyszył wzrost gospodarczy) przez co wykazywanie z nim korelacji również niesie za sobą ryzyko uznania za rzeczywistą **zależności jedynie pozornej**.

Wykres 1.
Zależność między odsetkiem zwolenników a czasem trwania rządów danej koalicji.

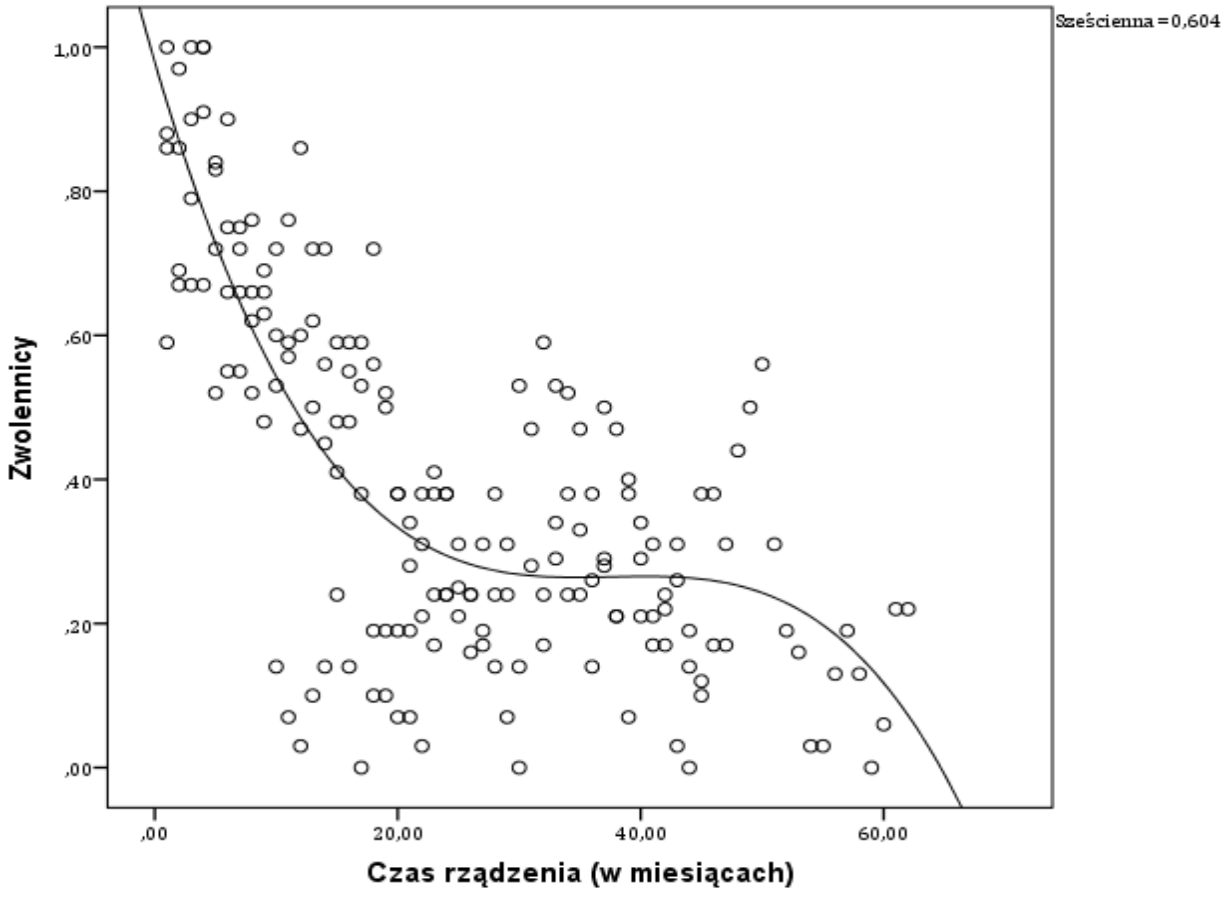

* „1" oznacza maksymalną liczbę zwolenników a „0" brak zwolenników

Argument IV. Tłumaczenie zachowania na poziomie mikro za pomocą wskaźników makroekonomicznych

Potraktowanie obiektywnych wskaźników makroekonomicznych jako zmiennych wyjaśniających stosunek do rządu i determinujących rezultat wyborów politycznych wymusza na badaczach przyjęcie kilku ważnych założeń na poziomie teoretycznym. Zjawiska społeczne zgodnie z przyjętym założeniem o indywidualizmie metodologicznym mogą być wyjaśnione na tylko wtedy, gdy składające się na nie działania posiadają nadany im przez jednostki subiektywny sens. W związku z tym wyjaśnienia wymaga przede wszystkim natura związku między obiektywnym stanem gospodarki a subiektywnymi postawami obywateli wobec rządzących.

W pierwszym wariancie przyjmuje się, że wyborcy są zorientowani, jakie są aktualne wskaźniki ekonomiczne. Problematyczność tego podejścia polega na tym, że pociąga za sobą kolejne założenia. Po pierwsze, zakłada się, że istnieją media masowe, które przekazują znacznej części wyborców (przynajmniej takiej, która jest w stanie zaważyć na wyniku wyborów) dane o stanie gospodarki. Po drugie, komunikaty te są nie tylko odbierane, ale też rozumiane i brane pod uwagę przy decyzjach wyborczych (*V-Function*) lub mają wpływ na bieżący stosunek do rządu (*P-Function*).

W związku z powyższym kolejna słaba strona tej relacji wiąże się z samym procesem komunikacji. Jeśli nawet założy się, że media przekazują na bieżąco informacje o stanie gospodarki a wyborcy tę informację odbierają, przetwarzają i uwzględniają w swoich decyzjach, to i tak te dane pojawiają się z pewnym opóźnieniem, które wynika z faktu, że odpowiednie wskaźniki muszą wpierw zostać policzone. Informacja o stanie gospodarki nigdy zatem nie jest informacją o jej bieżącym stanie, ale o stanie, który miał miejsce odpowiedni czas wcześniej, gdy był dokonywany pomiar. W konsekwencji wzrost albo spadek notowań w sondażach powinien występować nie na bieżąco, ale po pewnym czasie, np. bardzo wysoki wzrost PKB w pierwszym kwartale powinien się przełożyć ewentualnie na wzrost poparcia dla rządu w drugim kwartale roku, czyli dopiero po tym, jak opinia publiczna zostanie poinformowana o pozytywnej zmianie tego wskaźnika. Prowadzi do wniosku, że w równaniu należy uwzględnić (i co należy dodać, faktycznie się uwzględnia) opóźnienie, m.in. dany poziom bezrobocia będzie miał wpływ na ocenę rządu dopiero po ok. 2-3 miesiącach, czyli wtedy kiedy o jego stanie zostanie poinformowana opinia publiczna.

Drugie rozwiązanie, na które wskazuje m.in. M. Fiorina (1981: 5-7; Bartels 2008), polega na tym, że przyjmuje się, że głosujący wcale nie muszą śledzić na bieżąco różnego rodzaju wskaźników ekonomicznych, ani nawet w minimalnym stopniu interesować się gospodarką. Niezależnie od tego dysponują bardzo twardymi i porównywalnymi danymi: wiedzą, w oparciu o własne doświadczenie, czy za kadencji danego rządu ich warunki życia się poprawiły, czy pogorszyły. Ponadto, Fiorina argumentuje, że powyższe oceny będą odgrywać tym większą rolę w decyzjach wyborczych, im dany obywatel jest mniej wyrobiony politycznie, tj. w im mniejszym stopniu interesuje go sfera polityki, jej detale i podłoże ideologiczne.. Podobnie czynić będą głosujący, którzy są rozczarowani polityką, ponieważ w mniejszym stopniu ufają politykom i ich obietnicom wyborczym a w większym opierają swój osąd na rezultatach ich działań (Fiorina 1981: 46). W konsekwencji oznacza to jednak konieczność zastanowienia się nad zmianą charakteru danych, na których opiera się wnioskowanie. Zgodnie z powyższą argumentacją wydaje się, że większą wartość predykcyjną od obiektywnych wskaźników makroekonomicznych należy raczej

przypisać bazującym na bezpośrednim doświadczeniu wskaźnikom subiektywnym, czyli ocenie różnych aspektów gospodarki lub warunków życiowych[3] dokonanej przez samych wyborców w badaniach surveyowych.

Podsumowanie

Artykuł miał na celu przedstawienie uwag do prób wyjaśniania zachowań politycznych za pomocą wskaźników makroekonomicznych. Przeprowadzone analizy regresji dotyczące popularności rządu w Polsce w latach 1998-2012 wskazują, że wartość predykcyjna tych wskaźników jest bardzo niska lub żadna. Dodatkowo, dokładna analiza danych wskazała na zachodzenie na poziomie istotnym statystycznie silnych korelacji, które są niezgodne z retrospektywnym modelem głosowania. Takie wyniki stanowią przesłankę do traktowania obserwowanych zależności jako artefaktów. Wpływ na to mogą mieć nieujmowane w modelu zmienne nieekonomiczne, przypadkowe nakładanie się na okresy rządzenia długofalowych trendów gospodarczych i pomijanie efektu kosztów rządzenia. W wyniku krytycznej analizy wskazano także na słabe punkty w założeniach teoretycznych stojących za omawianym modelem.

Na zakończenie należy wyraźnie podkreślić, że przedstawione wyniki dotyczą jedynie konkretnego modelu wyjaśniania a nie ogólnej idei istnienia relacji między stanem gospodarki a notowaniami rządu. Istnieje bezwzględna różnica między rzeczywistością a koncepcją teoretyczną, która ją opisuje i wyjaśnia. Zaprezentowane w tym artykule konkluzje odnoszą się jedynie do tej drugiej kwestii. Analiza obejmowała czynniki, które są konstruktami teoretycznymi – zarówno produkt krajowy brutto, stopa inflacji jak i poziom bezrobocia to jedynie ekonomiczne pojęcia, sztuczne (tj. opracowanymi przez ekonomistów) wskaźniki, które służą m.in. do analizy stanu gospodarki. Wnioski dotyczą zatem tylko ich niskiej wartości w próbach wyjaśniania stosunku obywateli do swojego rządu. Przeprowadzone analizy nie przeczą jednak samej idei, aby istniała relacja między stanem gospodarki a notowaniami rządu.

Przypisy:

[1] Ze względu na kwartalne interwały czasowe między pomiarami PKB a co za tym idzie małą ilość dostępnych obserwacji wyniki analiz dla tej zmiennej należy traktować raczej poglądowo.

[2] Nie przeprowadzono analizy regresji, ponieważ ze względu na relatywnie mniejszą ilość obserwacji jest duże prawdopodobieństwo, że mogłaby ona dostarczyć niewiarygodnych wyników (zbyt duże ryzyko obciążenia wyników przez wpływ pojedynczych obserwacji).

[3] Warto zwrócić uwagę, że okres rządów PiS był nie tylko krótszy niż pozostałych partii i koalicji, ale charakteryzował się również dość niską stabilnością polityczną (np. zerwana dwukrotnie koalicja). W związku z tym należy z dużą ostrożnością porównywać wyniki analiza za jego czasów z wynikami za rządów jego poprzedników i następców, którzy rządzili pełne kadencje.

[4] Głosowanie ekonomiczne, w którym wyborca bierze pod uwagę stan gospodarki i inne kwestie społecznie istotne, to głosowanie socjotropiczne (zorientowane społecznie). Należy je odróżnić od głosowania, w którym podstawą oceny jest własna sytuacja ekonomiczna. Wówczas mówi się o głosowaniu egotropicznym („opartym na portfelu").

Bibliografia:

Bartels L.M. (2010), *The Study of Electoral Behavior*. [w:] J.E. Leighley (red.), *The Oxford Handbook of American Elections and Political Behavior*. Nowy Jork: Oxford, University Press (dostęp elektroniczny: 11.12.2012)

Boguszewski R. (2005), *Wartości i normy w życiu Polaków*. Komunikat z badań CBOS nr BS/133/2005.

Boguszewski R. (2010), *Co jest ważne, co można, a czego nie wolno – normy i wartości w życiu Polaków*. Komunikat z badań CBOS nr BS/99/2010.

Boudon R. (1981), *The Logic of Social Action*. London: Routledge Kegan & Paul Ltd.

Cwalina W., Falkowski A. (2006), *Marketing polityczny. Perspektywa psychologiczna.* Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Downs A. (1957), *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.

Evans J.A.J. (2003), *Voters & Voting: An Introduction*. London: SAGE Publications Ltd.

Fiorina M.P. 1981. *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven, CT: Yale University Press.

Fiorina M., Shepsle K. (1989), *Is Negative Voting an Artifact?* "American Journal of Political Science" 33, s. 423-439.

Goodhart C.A.E., Bhansali R.J. (1970), *Political economy*. "Political Studies" 18(1), s. 43-106.

Hibbs D.A. (2006), *Voting and the macroeconomy*. [w:] B.R. Weingast, D. Wittman (red.), *The Oxford Handbook of Political Economy*. Oxford: Oxford University Press., s. 565-588.

Jasiewicz K. (1999), *Portfel czy różaniec? Ekonomiczne i aksjologicze determinanty zachowań wyborczych.* [w:] R. Markowski (red.), *Wybory parlamentarne '97. System partyjny. Postawy polityczne. Zachowania wyborcze.* Warszawa: ISP PAN, s. 149-168.

Kahneman D (2011), *Thinking fast and slow*. New York: Farrar, Straus, Giroux.

Key V.O. (1966), *The Responsible Electorate: Rationality in Presidential Coting 1936-1969*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kramer G.H. (1971), *Short-term fluctuations in U.S. voting behaviour, 1896-1964*. "American Political Science Review" 65(1), s. 131-143.

Lewis-Beck M.S., Jacoby W.G., Norpoth H., Weisberg H.F. (2008), *The American Voter Revisited*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Lewis-Beck M.S., Stegmaier M. (2000), *Economic determinants of electoral outcomes*. "Annual Review of Political Science" 3, s. 183-219.

Lewis-Beck M.S., Stegmaier M. (2010), *Modele głosowania ekonomicznego*. [w:] R. J. Dalton i H.-D. Klingemann (red.), *Zachowania polityczne. T. 2.*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 103-129.

Michalak T. (2005), *Ekonomiczna teoria demokracji Anthony'ego Downsa*. [w:] J. J. Wilkin (red.) *Teoria wyboru publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe "Scholar", s. 69-86.

Mueller J.E. (1970), *Presidential Popularity from Truman to Johnson*, „American Political Science Review 64, s. 18-34.

Nannestad, P.M., Paldam M. (2002), *The cost of ruling. A foundation stone for two theories*. "Economic Working Papers" 1999-9.

Nannestad P.M., Paldam M. (1994), *The VP-function: A survey of the literature on vote popularity functions after 25 years*, "Public Choice" 79, s. 213-245.

Raciborski J. (1997), *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar".

Weber M. (2002), *Gospodarka i społeczeństwo*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.